

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

**SA EXAM
PAPERS**
SA EXAM
PAPERS

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

LARA 2023

TSUMBANDILA YA U MAKA

MARAGA: 70

Tsumbandila iyi ya u maka i na masiatari a 10.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA***U TSHILA NDI U VHONA – RN Madadzhe*****MBUDZISO 1**

- 1.1 1.1.1 Ndi Ndatiso.✓ (1)
- 1.1.2 U dzudzanya mafhungo a gurandā. ✓ (1)
- 1.1.3 O vha o didzhenisa kha vhufarekano na Maria.✓✓ (2)
- 1.1.4 Ndi vhudakwa ngauri zwo ita uri a songo tsha thogomela vhalwadze nga ndila yone.✓✓(Na zwinwe zwi pfallaho) (2)
- 1.1.5 Ndi wa u lifhedza Mpho we a mu dzhiela Maria wawe.✓✓ (2)
- 1.1.6 C/Vuvha.✓ (1)
- 1.1.7 Mpho o mbo di thulwa nga goloi a tshi khou bva khothe.✓✓ (2)
- 1.1.8 Ku a tendisea ngauri vha hone vhatu vha no tshila nga ndila yo raloho kha vhutshilo ha duvha na duvha. ✓✓ (2)
- 1.1.9 - A vhu fushi ngauri ha fulufhedzei kha mufunwa wawe. ✓
- O ambisa Mpho zwithu zwine nga tshikale zwo vha zwi sa tanganedzei.✓ (2)
- 1.1.10 A yo ngo tea ngauri zwo vha ita vhavhulai nahone zwine zwa vha tshivhi ngeno zwo fhedza zwo vha dzhenisa thumbuni ya lukhohe.✓✓ (2)

NA

- 1.2.1 Ndi Mpho.✓ (1)
- 1.2.2 Ndi mudini wa Mpho.✓ (1)
- 1.2.3 Sa muthu wa tshidakwa ngauri hu pfi o vha a khou nwa burandi./Sa muthu wa mazwifhi ngauri u ri u do lenga u vhuya nga u shuma vhusiku ngeno a tshi khou ya ha Maria.✓✓ (Tshithihi fhedzi) (2)
- 1.2.4 U gonya ha mafhungo/U bveledza mafhungo./U takuwa ha nyito ngauri ndi hune thaidzo ya muanewa dendele ya hulela hone.✓✓ (2)

- 1.2.5 Ndi khudano ya nga nnda^v ngauri ho vha na tsemano na nndwa^v. (2)
- 1.2.6 Thero ya ngea iyi ndi ya uri u sa fhulufhedzea kha mufarisi wau zwi a vhangha khakhathi mutani.^v (2)
- 1.2.7 Mushumo wo mbo di fhela.^v (2)
- 1.2.8 Zwo vha zwi songo tea ngauri hu vha hu u pfuka mulayo ndi ngazwo na u fariwa o fariwa.^v (2)
- 1.2.9 A thi mu pfeli vhutungu ngauri o tou divhangela nga nthani ha ma^o awe malapfu.^v (2)
- 1.2.10 Ku a tendisea ngauri vha hone vhathu vha no vhulahisa vhaiwe, u sa fhuludzea kha vhafarisi vhavho na u nwea mahalwa kha vhutshilo ha divha liⁿwe na liⁿwe.^v (2)

[35]

KANA

HO DINA ONE – S Mbedzi

MBUDZISO 2

- 2.1 2.1.1 Ndi wa 2010.^v (1)
- 2.1.2 Nga u sa vha hone ha mishumo ye ha pfi i do vha hone nga niwaha wa 2010.^v (2)
- 2.1.3 O vha a khou itela u badela zwikolodo zwa ramilayo wawe.^v (2)
- 2.1.4 U sa vha na ndivho ya kulangele kwa mabindu/U vha na lunyadzo.^v (2)
- 2.1.5 Ngeletshedzo o rumiwa u yo lugisisa goloi i na zwitumbu zwa mapholisa e a thuntshwa nga tshigidi tshe a neiwa a fhedza o fariwa.^v (2)
- 2.1.6 B/Ngeletshedzo.^v (1)
- 2.1.7 Ndi wa u mu fhura tshelede yawe.^v (2)
- 2.1.8 Ku a tendisea ngauri vha hone vhathu vha no tshila nga ndila yo raloho kha vhutshilo ha divha na divha.^v (2)

2.1.9 Ri guda uri u dzhena tshikolo ndi zwa ndeme kha vhutshilo ha muthu./Ri guda uri muthu u tea u thetshelesa musi a tshi tsivhudziwa vhutshiloni.√√(Na zwinwe zwi pfalaho) (2)

2.1.10 O vha o tea u thetshelesa khonani dzawe na mme awe kha tsivhudzo dze vha mu nea. O vha o tea o futelela tshikolo. O vha o tea o tutshela kule na madikita. Zwothe izwi zwo vha zwi tshi do vha zwo thivhela zwe a tangana nazwo.√√ (2)

NA

2.2 2.2.1 Ndi Musuku.√ (1)

2.2.2 Mudini wa Musuku.√ (1)

2.2.3 Sa muthu a no dihudza. √ (1)

2.2.4 U gonya ha mafhungo/U bvedza mafhungo/U takuwa ha nyito ngauri ndi hune thaidzo ya muanewa dendele ya hulela hone.√ (2)

2.2.5 Ndi ya nda √ngauri ho vha na tsemanov. (2)

2.2.6 Thero ndi ya uri pfunzo ndi ya ndeme kha vhutshilo ha muthu.√√ (2)

2.2.7 Mabindu o wa a fhedza o rengiswa.√√ (2)

2.2.8 Zwo vha zwi songo tea ngauri ndi thuso ye khonani dzawe dza mu nea uri a kone u tshila ngauri o vha a tshi vho tambula.√√ (2)

2.2.9 A thi mu pfeli vhutungu ngauri o tou divhangela nga mulandu wa u kundelwa u langa tshelede/Ndi a mupfela vhutungu ngauri Veronica ndi ene we a vha tutuwedza Ngeletshedzo khomboni.√√ (2)

2.2.10 O vha o tea u thoma u thetshelesa khonani dzawe na mme awe ngauri o vha a sa vha thonifhi. O vha o tea o futelela tshikolo a tutshela kule na madikita. Zwothe izwi zwo vha zwi tshi do vha zwo muthusa√√ (2)

[35]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 35

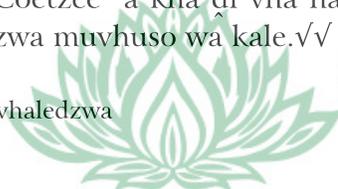

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA***FINDINKODO* – TT Mudau****MBUDZISO 3**

- 3.1 3.1.1 A khou bvelela ofisini dza lihora la Lushaka.√ (1)
- 3.1.2 Lihora la Lushaka na la Madimokirati.√√ (2)
- 3.1.3 Ndi mudzulaphanda wa lihora ngauri ndi ene a re na vhupfiwa.√√ (2)
- 3.1.4 Ndi Muthumukhulu, ndi ene ane a khou tutuwedza madimokirati u hanedza vha lushaka.√√ (2)
- 3.1.5 B/u gonya ha mafhungo.√ (1)
- 3.1.6 Ndi ngauri vho vha khou takelela tshanduko i no khou vha hone.√√ (2)
- 3.1.7 A i khou tangedzwa ngauri vhatshena vho tambudzesa vharema.√√ (2)
- 3.1.8 A thi tendelani nawo ngauri vhatshena vho kundelwa u zwi fhelisa musi vha tshi khou vhusa.√√ (2)
- 3.1.9 A zwi disi mvelaphanda ngauri mahoro a vha a khou lwa nga tshao o hangwa vhadzulapo, vha si tsha wana tshumelo. Vhatevheli vha vha si tsha vha na fhulufhelo khao.√√√ (3)

NA

- 3.2 3.2.1 Coetzee.√ (1)
- 3.2.2 De Wit.√ (1)
- 3.2.3 Ndi zwa u dibvisa kha muvhuso wa mbuelano.√√ (2)
- 3.2.4 Ndi vha lihora la Mademokirati ngauri vha lavhelela tshanduko na u tshila vhe kha mbofholowo.√√ (2)
- 3.2.5 De Wit u khou toda u vhona tshitalula tshi tshi fhela ngeno Coetzee a kha di vha na muhumbulo wa u kondisela vhathu sa zwa muvhuso wa kale.√√ (2)

- 3.2.6 I khou vhangwa nga u toḁou vhusa shango.√√ (2)
- 3.2.7 Muhumbulo muhulwane ndi wa u toḁou sasaladza na u fhata lihora lavho vhe nnda.√√ (2)
- 3.2.8 Vha lihora la Lushaka vho thoma u fhandekana.√√ (2)
- 3.2.9 Hai ngauri zwi na masiandaitwa a si avhudi kha lushaka nahone hu nga si vhe na mvelaphanda./Ee ngauri mahoro a na zwine a tenda khazwo zwi sa fani nahone vha toḁa u vha na vhupfiwa.√√ (2)
- 3.2.10 Ndo vha ndi tshi do muletshedza uri muvhuso wa mbuelano u na zwivhuya nahone mirado ya lihora i kha di pfana. Muvhuso wa mbuelano u toḁa vhathu vha no nga ene ro sedza tshenzhemo yawe. √√ (2)
(Na dziḁwe phindulo dzi pfallaho.)

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 35

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI**ZWA VHUTSHILO – NA Milubi na LL Mafenya****MBUDZISO 4****4.1 'AI? NDI MINI?' – LL Mafenya**

- 4.1.1 Ndi Avhaathu.√ (1)
- 4.1.2 Ndi Vho Mathada√ (1)
- 4.1.3 O vha a khou phuphuledza tshirumbi tsha Avhaathu.√√ (2)
- 4.1.4 Tsha u bveledza mafhungo ngauri ndi hune thaidzo ya dendele ya kho hulela hone.√√ (2)
- 4.1.5 Ndi Avhaathu ngauri mafhungo othe a nganeapfufhi iyi a kwama ene.√√ (2)
- 4.1.6 Ndi ngauri o vhona vhafunzi vha tshi sumbedza u takalela Sophie.√√ (2)
- 4.1.7 Mulutanyi ndi Mangalani√. O funana na Avhaathu a re na munna wawe Vho Mathada√ (2)
- 4.1.8 Yo bveledzwa zwavhudi ngauri magumo a hone o ri sia muyani, a ro ngo pfa zwo bvelelaho kha muanewa dendele ane a vha Avhaathu nga murahu ha u wanedzwa hawe.√√ (2)
- 4.1.9 Ha ngo tea ngauri vhuḍifari hawe a vhu anani na zwine vhafunzi vha tea u tshilisa zwone.√
U sunyedzana na Avhaathu musi munna wawe a tshi khou kumedza.√
U phuphuledza zwirumbi zwa Avhaathu.√
U divalela thoilethe na Avhaathu.√
(Na dziwe phindulo dzi pfalaho)
Zwiraru FHEDZI. (3)

NA

4.2 'WO MU NONELA' – LL Mafenya

- 4.2.1 Ndi Freddy.√ (1)
- 4.2.2 Vhusiku ha vhaloi.√√ (2)
- 4.2.3 Tshipida tsha mathakheni ngauri ndi hune zwithu zwa takadza kana zwa konda hone.√√ (2)
- 4.2.4 O vha a tshi khou todou vhona nga mato awe zwe mufumakadzi wawe a vha a tshi khou ita./O vha a tshi khou todou wanedza mufumakadzi wawe e na mufarekano.√√ (2)
- 4.2.5 O olwa sa mufumakadzi wa u funesa vhanna kana a sa fhulufhedzei./O funana na muñwe munna ngeno o malwa/ Tseramisiamelo.√√ (2)
- 4.2.6 Ndi ya u kaidza vhafumakadzi u sa ita zwa vhupombwe ngauri zwi a pwasha miḍi./Naho wa ita tshithu wo dzumbama zwi a fhedza zwo bvela khagala.√√ (2)
- 4.2.7 Ndi Humbulani ngauri ndi ene a no khou kondisela muanewa dendele.√√ (2)
- 4.2.8 Yo bveledzwa zwavhudi ngauri yo ri sia muyani zwine zwa vha thodea ya nganeapfufhi.√√ (2)
- 4.2.9 -Ndo vha ndi tshi do tala Thathani.√
-Ndo vha ndi tshi do mu tuwisa a ya hayani u laiwa.√
-Ndo vha ndi tshi do mu todela thuso kha vhashumelavhapo.√
(Na dziñwe phindulo dzi pfalaho.) (3)

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 35

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI***SHOTHODZO* – TN Pholi na TK Mkansi****5.1 'O TUWA NAZWO' – TN Pholi**

- 5.1.1 Mitodzi.√ (1)
- 5.1.2 I khou ombedzela u takuwa nga u tavhanya/Muthu o tuwa vhathu vha songo zwi lavhelela√√ (2)
- 5.1.3 Ndi u gogodela hawe nga thonga musi a tshi ya u amba.√√ (2)
- 5.1.4 Ndi wa u ongolowa ngauri tshi khou amba nga zwithu zwa vhutungu.√√ (2)
- 5.1.5 Ndi u sa vha na zwitshele √ na vhuluta/vhutaiv. (2)
- 5.1.6 aaaa.√√ (2)
- 5.1.7 B/u lovha. √ (1)
- 5.1.8 Lufunov na vhuthu√. (2)
- 5.1.9 Tshi khou amba nga mbulungo ya muthu we a ita zwivhuya o tuwa nazwo.√√ (2)
- 5.1.10 A thi zwi takaleli zwi tshi bvelela ngauri u lovhelwa nga shaka a si zwithu zwavhudi nahone lufu a lu doweilei.√√ (2)

NA**5.2 'MBONZHE DZA VHUBVA' – TK Mkansi**

- 5.2.1 U sa pfiwa musi u tshi amba.√
U sa neiwa zwiliwa.√
U sa rengelwa zwiambaro.√
U vhengwa.√
U seiwa.√
U sa swielelwa√.
(Zwivhili FHEDZI) (2)
- 5.2.2 Vha vhonelela nga u onda.√√ (2)

- 5.2.3 U ya nga murendi vhubva ndi vhulwadze.√√ (2)
- 5.2.4 Limetafore.√ (1)
- 5.2.5 Ndi muthu a no bvafha u shuma./Muthu a sa todi u shuma.√√ (2)
- 5.2.6 Ha ngo takala ngauri u khou sasaladza muthu wa vhubva.√√ (2)
- 5.2.7 I bvisela khagala uri muthu wa vhubva u a kundwa u vha na zwithu ngeno zwithu zwi tsini nae.√√ (2)
- 5.2.8 Ndi guda uri vhubva a si tshithu tshavhudi sa musu vhu si na mbuelo.√√ (Na zwinwe zwi pfalaho) (2)
- 5.2.9 U dibvisa kha vhubva ngauri a huna zwivhuya. Mubva ha bveleli kha ili shango ngauri u do dzulela u dina vhathu nga luhumbelo. Kha di bvisela kha vhubva samusi vhubva hu vhulwadze. Na dzinwe phindulo dzi pfalaho)√√ (2)

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA D: 35
MARAGAGUTE: 70